

**Hinnang viieteistkümnele programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2010-2011“ tegevuse  
3.1.2 „Tööhõivest väljalangemise ja tööjõu produktiivsuse vähenemise ennetamisel paikkonnale  
ekspertabi ja koolitust pakkuva tugistruktuuri väljaarendamine“ raames teostatud tegevusele**

Riina Sikkut  
Heli Laarmann  
Ain Aaviksoo

## Probleemi kirjeldus

SA Innove poolt on seatud kahtluse alla Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) rahastuse toel läbi viidud teatud tegevuste asjakohasus - paikvaatluse tulemusena tuvastati seitsmes maakonnas 15 tegevust, mille puhul on küsimus nende eesmärgipärasuses. Kõik tegevused kuuluvad programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2010-2011“ punkti 3.1.2 „Tööhõivest väljalangemise ja tööjõu produktiivsuse vähenemise ennetamisel paikkonnale ekspertabi ja koolitust pakkuva tugistruktuuri väljaarendamine“ alla ning on Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja maavalitsuste vahel sõlmitud koostöölepingute alusel ellu viidud maavalitsuste poolt. Rakendusüksusel (SA Innove) ja rakendusasutusel (Sotsiaalministeerium) puudub kompetentsus hinnata, kas küsimuse all olevad tegevused (koolitused, loengud jm) aitavad edendada tõenduspõhist tervisedendust.

## Lähteülesanne

Anda hinnang teostatud 15 tegevuse eesmärgipärasusele, pidades silmas, et teostatud tegevused peavad aitama kaasa ka tegevuse 3.1.2, programmi ja prioriteetse suuna üldeesmärkide saavutamisele.

## Metoodika

Esiteks kaardistati struktuurivahenduste kasutamise planeerimise dokumentide alusel eesmärgid erinevatel tasanditel - ESFi üldisest tasandist kuni tegevuseni 3.1.2 ning koostöölepingu raames teostatud tegevusteni.

Seejärel hinnatati paikkonnas teostatud tegevuste sisulist vastavust tegevuse 3.1.2 eesmärkidele dokumentides sisalduva informatsiooni põhjal:

- mil määral vastavad teostatud tegevused tegevuse 3.1.2 eesmärkidele?
- kas teostatud tegevused on parimaks viisiks probleemide lahendamisel (sh tõhus ressursikasutus)?

Lisaks eesmärkide vastavusele hinnatati ka sihtgrupi vastavust.

Eelneva alusel anti koondhinnang tegevuste asjakohasusele ja esitatakse järeldused.

Hindamise aluseks olid:

- avalikult kättesaadavad struktuurivahendite jaotamist ja kasutamist reguleerivad dokumendid (sh programm „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2010-2011“ ja seda puudutavad sotsiaalministri määrused, struktuurivahendite seadus) ja
- SA Innove poolt edastatud paikvaatluse käigus kogutud materjalid (koostööleping ja selle lisaks olev tulemuskaart Võru maavalitsuse näitel, 15 tegevuse kohta TAI-le esitatud dokumendid (enamasti päevakava, mõnel juhul ka kokkuvõtte toimunud ettekannetest või praktilisest harjutustest, osalejate nimekirjad ja fotod) ja paikvaatluse koondtabel.<sup>1</sup>

## Tulemused

### **Programmi üldeesmärgid hõlgustavad TAI ja maavalitsuste sõlmitud koostöölepingus**

ESFi eesmärk on edendada tööhõivet, tõsta inimeste kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet ning suurendada ühiskonna sotsiaalset sidusust. ESFi rakendamist perioodil 2007–2013 reguleerib Inimressursi arendamise rakenduskava, mille viiest toetatavast sisutegevuse valdkonnast ehk

---

<sup>1</sup> Kasutatud dokumentide loetelu on toodud lisan 1.

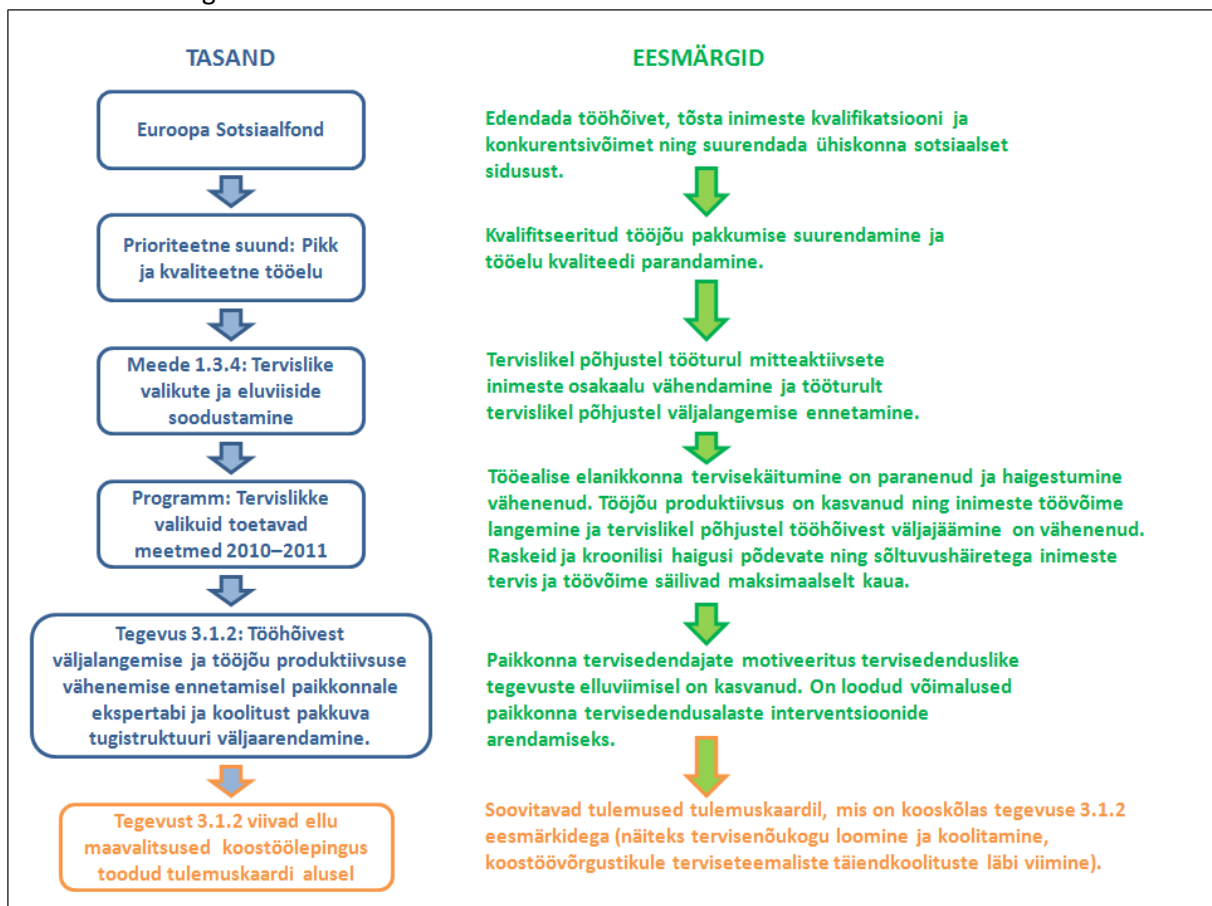
prioriteetsest suunast kolmas on „Pikk ja kvaliteetne tööelu“. Nimetatud prioriteetsel suunal on kaks eesmärki: kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine ja tööelu kvaliteedi parandamine.

Prioriteetse suuna all on meede 1.3.4 „Tervislike valikute ja eluviiside soodustamine“, mille eesmärgiks on kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamiseks ja tööelu kvaliteedi parandamiseks tervislikel põhjustel tööturul mitteaktiivsete inimeste osakaalu vähendamine ja tööturult tervislikel põhjustel väljalangemise ennetamine.

Meetme tegevusi viiakse ellu nii programmide kui ka avatud taotlusvoorude raames. Sealjuures on loodud raamprogramm „Tervislike valikuid toetavad meetmed 2010–2013“, mida rakendati programmiga "Tervislike valikuid toetavad meetmed 2010–2011". Programmi eesmärgid on:

- tööealise elanikkonna tervisekäitumine on paranenud ja haigestumine vähenenud;
- tööjõu produktiivsus on kasvanud ning inimeste töövõime langemine ja tervislikel põhjustel tööhõivest väljajäämine on vähenenud;
- raskeid ja kroonilisi haigusi põdevate ning sõltuvushäiretega inimeste tervis ja töövõime säilivad maksimaalselt kaua.

**Joonis 1.** Eesmärgid



Allikas: Praxis, kasutatud dokumentide alusel

Programmis on kavandatud tegevus 3.1.2 „Tööhõivest väljalangemise ja tööjõu produktiivsuse vähenemise ennetamisel paikkonnale ekspertabi ja koolitust pakkuva tugistruktuuri väljaarendamine“, et lahendada järgmised probleemid:

- tsentraalsed riiklikud sekkumised ei taga püsivat ja jätkusuutlikku muutust paikkondades üle Eesti ning ei ole piisavad territoriaalse ja sotsiaalse ebavõrdsuse leevendamiseks;

- maavalitsuste baasil paikkondliku tervisedendusvõrgustiku rajamine riiklike asutuste poolt on andnud tulemuseks tervisedenduse väga erineva taseme erinevates maakondades,

Tegevuse 3.1.2 otsesed eesmärgid on:

- paikkonna tervisedendajate motiveeritus tervisedenduslike tegevuste elluviimisel on kasvanud;
- on loodud võimalused paikkonna tervisedenduslaste interventsioonide arendamiseks.

Meetme 1.3.4 sihtgrupid on: Eesti tööeline elanikkond, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste juhid, töötajad ja tervisenõukogude liikmed, tervist edendavate töökohtade võrgustikuga liitunud ja teiste asutuste ja ettevõtete juhid ning töötajad, sõltuvushäire riskiga ja riskikäitumisega isikud, perearstid, pereõed, töötervishoiuarstid, töötervishoiuteenuse pakkujad, töötervishoiuspetsialistid, tervisenõustajad, tervisedendajad, kogukonna liidrid, tugiisikud. Tegevuse 3.1.2 sihtgrupp on kitsendatud paikkonna tervisedendajatele.

Raamprogrammi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2010–2013“ elluviijaks on TAI (teatud osas partneriteks ka Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakond ja Terviseamet). Paikkondades on tegevuste teostajateks maavalitsused, kellega sõlmitakse koostööleping, mis täpsustab konkreetset tegevust ja oodatavad tulemused. Koostöölepingu lisa 1 olev tulemuskaart, mis on tegevuste planeerimise ja hilisema aruandluse aluseks, on teistsuguse struktuuriga kui programm ega täpsusta sihtgruppi samamoodi (näiteks ei ole tegevuste puhul piiratud sihtgruppi tervisedendajatega). Koostööleping on konkreetseks tegevuste kavandamise aluseks, kuid seos programmi, prioriteetse suuna vms eesmärkidega on nõrk. Keskendumine tervislikel põhjustel tööturul mitteaktiivsete inimeste osakaalu vähendamisele ja tööturult tervislikel põhjustel väljalangemise ennetamisele ei kajastu koostöölepingus või tulemuskaardil. Sellises olukorras on keeruline tagada, et tegevuste elluviijad järgiksid ka programmi eesmärke, kui need pole selgelt kirjas ega nende tulemuste hindamisel kriteeriumiteks.

***Teostatud tegevuste sihtgrupp on enamasti laiem kui programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2010-2011“ tegevuse 3.1.2 „Tööhõivest väljalangemise ja tööjõu produktiivsuse vähenemise ennetamisel paikkonnale ekspertabi ja koolitust pakkuva tugistruktuuri väljaarendamine“ raames ette nähtu ning vastavus tegevuse 3.1.2 eesmärkidele on vähene<sup>2</sup>***

Paikvaatluse kokkuvõtte põhjal võib öelda, et teostatud tegevused vastavad planeeritud tegevustele (tulemuskaardis ette nähtud tegevustele) ja paikkonnas kaardistatud vajadustele (kas vajadus oli selgelt tõendatud, ei ole käesoleva hinnangu fookuses). 15 tegevusest 14 puhul oli tegemist kas maakonna tervisenõukogu tööplaanis kajastatud tegevusega või teatud sihtgruppi kaardistatud koolitusvajadusega (sotsiaaltöötajad, lasteaedade personal), ühel juhul oli viide kaardistatud vajadusele puudu.

Tegevuse 3.1.2 sihtgrupiks on määratud tervisedendajad, kuid teostatud tegevused on enamasti olnud suunatud laiale sihtgrupile (näiteks lapsevanemad, maakonna elanikud, lasteaedade töötajad). Arusaadavalt on paikkonnas toimuva tervisedenduse puhul oluline koostöö ja erinevate osapoolte kaasamine. Ka teostatud tegevuste seose kohta tegevuse 3.1.2 eesmärkidega märgiti, et „pühendunud koostöövõrgustik on paikkonna tervisedendajale oluline töövahend ning toetab tervisedenduslike tegevuste elluviimist maakonnas“. Ja seega peaksid sellele „töövahendile ja toele“ suunatud koolitused ja konverentsid ka tõstma tervisedendajate motivatsiooni ehk aitama saavutada tegevuse 3.1.2 esimest eesmärki (paikkonna tervisedendajate motiveeritus tervisedenduslike tegevuste elluviimisel on kasvanud).

<sup>2</sup> Lias 2 on toodud hinnatud tegevuste loetelu ja lühihinnangud.

Lai sihtgrupp aga on tinginud, kas liiga laia teema (st piiritlemata sihtgrupiga konverentsid ja üldteadmiste jagamine) või liiga kitsa teemakäsitluse (vaid inimest ennast puudutav – näiteks eneseabi loeng, mis ei koolita teisi aitama ega loo tervisedenduslikku konteksti). Nii sihtgrupist kui ka teemakäsitluse laiusest tulenevalt on vaatluse all olevate tegevuste puhul tegevuse 3.1.2 eesmärkide täitmine pigem kaudne - tegevused täidavad eesmärke vaid väga vähesel määral ning mõnel juhul üldse mitte.

### ***Teostatud tegevused ei taga tõhusat rahakasutust ega eesmärkide saavutamist.***

Kuna teostatud tegevused on olnud suunatud kavandatust laiemale sihtgrupile ning vaid vähesel määral toetavad tegevuse 3.1.2 eesmärke, siis ei ole sellise rahakasutusega tagatud seatud eesmärkide tõhus täitmine.

Kuigi käesoleva hinnangu eesmärgiks ei olnud analüüsida teostatud tegevuste tõenduspõhisust, on sellekohane küsimuse püstitus asjakohane.

Raamprogrammi dokumendis mainitakse tõenduspõhisust korduvalt. Näiteks taustainfo all tuuakse välja, et „tervist toetavate otsuste tegemine eeldab informeeritust tervisemõjuritest ning erinevatest sekkumismeetmetest, nende tõenduspõhisusest ja tõhususest“ ja „tervisenäitajate parandamiseks ja tööjõu pakkumise suurendamiseks on vaja rakendada tõhusaid, tõenduspõhiseid ning olukorra- ja sihtgrupispetsiifilisi meetmeid“.

See peaks viitama ka tegevuste täideviijale, et tõenduspõhisus on rakendatavate tegevuste puhul oluline ning lisaks sellele, et tööhõivest terviselikel põhjustel väljalangemise ennetamisele suunatud sekkumised peaksid olema tõenduspõhised, peaksid seda olema ka tervisedendajate motivatsiooni tõstmist ja uute interventsioonide arendamist soodustavad sekkumised.

Muuhulgas tuleb välja tuua, et analüüsi teostajatele ei ole täpselt teada, millist informatsiooni ettekannetes või töötubades edasi anti. Ka esinemiste kokkuvõtted on paikvaatluse käigus kogutud materjalidest kohati puudu<sup>3</sup>, nii et päevakava punktina toodud pealkirja põhjal saab kaudselt otsustada käsitletud teemade üle.

Olulise tähelepanekuna tuleb märkida, et TAI ning maavalitsuste vahelises koostöölepingus ei ole mainitud tõenduspõhisust elluviidavate tegevuste olulise kriteeriumina. Lepingus mainitakse lihtsalt koolitusi ja tulemust mõõdetakse toimunud koolituste arvus.

Tervise ja tervisedenduse käsitlused kaasajal on kompleksed. Eesti rahvatervise seadus defineerib tervise edendamist kui inimese tervist väärtustava ja soodustava käitumise ja elulaadi kujundamist ning tervist toetava elukeskkonna sihipärasest arendamist. Selle põhjal tervisedendus:

- hõlmab nii vaimset, füüsilist, sotsiaalset, emotsionaalset tervist kui ka muid tervise aspekte;
- puudutab paikkonnas paljusid osapooli (nt keskkonnatingimuste muutmise puhul);
- suurendab teadlikkust terviseriskidest ja võimekust oma tervist mõjutada.

Mõistete kompleksusest ja paikkondade erinevusest tulenevalt ei saa üheselt kindlaks määrata sobivate tegevuste kogumit, mis aitaks tegevuse 3.1.2 eesmärke täita ehk tervisedendajaid motiveerida ja tervisedenduse interventsioone arendada. Samuti ei ole võimalik piiritleda koolitusi meditsiini või klassikalise tervisedenduse vallast teadmiste edasi andmisega.

---

<sup>3</sup> Kuigi tulemuskaart näeb ette, et koolituste vms puhul tuleks esitada enamasti nii päevakava, ettekannete slaidi või kokkuvõtted räägitust/toimunust kui ka osalejate nimekiri või fotod üritusest, siis on mitmete tegevuste puhul olemas vaid päevakava.

Jättes kõrvale teostatud tegevuste tõenduspõhisuse sügavama analüüsi, saab olemasoleva info põhjal konstateerida, et tõenäoliselt ei olnud neil tegevustel negatiivset mõju tervisedendajate motivatsioonile ja uute teenuste arendamisele, kuid raha kasutamisega seatud eesmärkidele need oluliselt lähemale ei vii.

Tervisedendajate koostööpartneritele korraldatud eneseteraapia või enese väärtustamise teemalised üritused võivad küll osalejate heaolu suurendada, kuid väga keeruline on selle kaudu mõjutada nii tervisedendajate motivatsiooni kui ka interventsioonide arendamist, eriti kui käsitletud teemad ei suurenda osalejate teadmisi tervisedendusest, terviseriskidest vms. Isegi kui kaudne väike positiivne mõju on olemas, siis ei saa rahakasutust nende tegevuste elluviimisel kuidagi hinnata tõhusaks - eesmärkide saavutamiseks oleks efektiivsem raha teistmoodi kulutada.

## Järeldused

Eesmärkide, sihtgrupi ja tõenduspõhisuse olulisus hajub enne tegevuste elluvijani jõudmist. Programmi, meetme ja muud üldised eesmärgid, selgelt piiritletud sihtgrupp ja tõenduspõhiste meetmete kasutamise olulisus ei jõua programmi tasandilt koostöölepingusse. Kokkuvõttes ei ole rahakasutuse vastavuse saavutamine on tagatud, kui olulistest eesmärgipärasuse kriteeriumidest arusaamine ei ole viidud tegevuste elluvijateni. Seega peaks tulemuskaardil täpsustama need olulised aspektid, mida tegevuste elluvijad peavad tagama programmi fookuse hoidmiseks.

Programmis ette nähtust erinev sihtgrupp soodustab seda, et kaetud teemad ei ole täielikult eesmärgipärased. Üldiselt on oluline kaasata tervisedendusse erinevaid sektoreid, erinevate valdkondade esindajaid, koostööpartnereid jne, kuid tegevuse 3.1.2 eesmärgid on suhteliselt spetsiifilised ja sellele vastavavalt on piiratud ka sihtgrupp. Maavalitsuste tehtud ettepanek laiendada tegevuse 3.1.2 sihtgruppi ka tööealisele elanikkonnale viiks teostatud tegevuste osas formaalselt sihtgrupi kriteeriumi täitmiseni, kuid sisuliselt eesmärkide saavutamisele kaasa ei aitaks.

Teostatud tegevuste eesmärgipärasus on vähene. Kui (koolitus)vajadus on paikkonnas kaardistatud ja tervisenõukogu tööplaanis olemas, siis ei saa olemasoleva info põhjal öelda, et tegemist on asjatute tegevustega, kuid nad ei ole selgelt tegevuse 3.1.2 eesmärkide täitmisele ja probleemide lahendamisele suunatud. Niisugused tegevused võivad kaudselt panustada ka tervisedendajate motivatsiooni tõstmisele või uute tervisedenduslike interventsioonide arendamisesse, kuid see on pigem juhuslik. Hälbimine ei piirdu tegevuse 3.1.2 eesmärgiga – teostatud tegevusel ei panusta olulisel määral ka meetme üldeesmärgi „kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamiseks ja tööelu kvaliteedi parandamiseks tervislikel põhjustel tööturul mitteaktiivsete inimeste osakaalu vähendamine ja tööturult tervislikel põhjustel väljalangemise ennetamine“ saavutamisele.

## Lisa 1. Kasutatud dokumentide loetelu

Euroopa Sotsiaalfondi koduleht [<http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=et>]

Euroopa Sotsiaalfond Eestis. Prioriteetne suund 3: Pikk ja kvaliteetne tööelu. [<http://www2.sm.ee/esf2007/>]

Perioodi 2007-2013 struktuuritoetuse seadus. Vastu võetud 07.12.2006, RT I 2006, 59, 440. Kehtiva redaktsiooni avaldamine RT I, 03.02.2011, 3. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/103022011003>]

Programm „Tervislike valikuid toetavad meetmed 2010-2013“. Sotsiaalministeerium. [[http://www2.sm.ee/esf2007/files/Tervislike%20valikuid%20toetavad%20meetmed%202010\\_2013.pdf](http://www2.sm.ee/esf2007/files/Tervislike%20valikuid%20toetavad%20meetmed%202010_2013.pdf)]

Rahvatervise seadus. Vastu võetud 14.06.1995, RT I 1995, 57, 978. Kehtiva redaktsiooni avaldamine RT I, 15.03.2011, 17. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/115032011017>]

SA Innove TAI paikvaatluse koondtabel

Sotsiaalministri määrus - Meetme «Tervislike valikute ja eluviiside soodustamine» avatud taotlemisel toetuse andmise tingimused ja toetuse kasutamise seire eeskiri. Vastu võetud 02.09.2010 nr 60, RT 2010, 63, 21. Kehtiva redaktsiooni avaldamine RT I, 12.08.2011, 2. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/112082011002>]

Teostatud tegevusi puudutavad materjalid:

- Läänemaa turvalisuse teemakoja arenduskoolitus (päevakava)
- Lääne-Virumaa elanikele Rakvere rahvajooks "Liigu terviseks" (päevakava)
- Lääne-Virumaa õpetatele ja koostööpartneritele koolitus "Elu meis ja meie ümber - alternatiivid ja eneseabi" (päevakava, ettekande slaidid)
- Pärnumaa KOVide tervisemeeskondade koolituspäev Reiu puhkekeskuses (päevakava, ettekannete kokkuvõtted)
- Pärnumaa tervisekonverents "Tervis algab täna - üheskoos ja rõõmuga" (päevakava)
- Pärnu linna lasteaednike suvelaager (päevakava, ettekannete kokkuvõtted)
- Põlvamaa tervisekonverents "Tervisedendus - milleks, kellele, kuidas" (päevakava)
- Põlvamaa lasteaedade personali koolitus "Psühholoogiline abi lasteaiaõpetajatele" (päevakava, ettekannete kokkuvõtted)
- Põlvamaa haridusametuse personalile koolitus Valgjärve-Pikajärve mõisas "Tervis läbi teadmiste ja teadlikkuse" (päevakava, ettekannete kokkuvõtted, osalejate nimekiri, fotod üritusest)
- Tartumaa KOV sotsiaalvaldkonna esindajate Terviseseminar Pühajärve konverentskeskuses (päevakava, ettekande kokkuvõtte)
- Tartumaa Terviseaktiivi Energialaager Elva spordikeskuses (päevakava)
- Tartumaa tervist edendavate haridusametuse tervisemeeskondade suvekool Kambjas (päevakava, ettekande kokkuvõtte)
- Valgamaa tervisedenduse seminar "Märka ja aita iseennast" (päevakava)
- Valgamaa koolieelsete lasteasutuste töötajate arenduskoolitus Uhtjärve Nõiariigis (koolituse kokkuvõtte)
- Võrumaa tervist edendavate lasteaedade ja koolide tervisemeeskondade liikmete suvekool Uhtjärve Nõiariigis (päevakava, ettekannete kokkuvõtted, osalejate nimekiri, fotod üritusest)
- Võrumaa koostööleping TALga, sh tulemuskaart

**Lisa 2. Vaatluse all olnud tegevuste loetelu ning tegevuse 3.1.2 eesmärkidele ja sihtgrupile vastavuse lühihinnang**

Jrk nbr	Maakond	Tegevus	Hinnatavate tegevuste sisu	Sihtrühm	Eesmärkidele vastavus	Sihtrühma vastavus
1	Lääne	Turvalisuse teemakoja arenduskoolitus (õppereis)	Õppereisi eesmärgina on toodud: koguda häid praktikaid tervisedenduse tegevuste ja uute teenuste kavandamisel; tutvuda erinevate tervise teenuste osutajatega kui terviseklatri strateegia väljatöötajatega; kavandada võimalikud koostööosad erinevate valdkondlike partneritega. Kohtumised olid Tartu ja Viljandi tervise nõukogu liikmetega, külastati Pühajärve SPAD ja SPAD tervise Paradiis, Tartu Tervishoiu Kõrgkooli jne	Maakonna tervise nõukogu ehk Läänemaa turvalisuse teemakoda.	Vähene	Jah
2	Lääne-Viru	Rakvere rahvajooks "Liigu terviseks"	Rahvajooks, kus osalevad ka lapsed	Lääne-Virumaa tööealine elanikkond ja lapsed	Ei	Ei
3	Lääne-Viru	Koolitus "Elu meis ja meie ümber - alternatiivid ja eneseabi"	Koolitus "Elu meis ja meie ümber - alternatiivid ja eneseabi" tervikuna	Õpetajad ja koostööpartnerid maakonnas so tööealine elanikkond	Ei	Ei
4	Pärnu	Pärnumaa KOVide tervise meeskondade koolituspäev Reiu puhkekeskuses	Koolitus "Mina ja minu pere süsteem" - eluprobleemidele lahenduste leidmine Bert Hellingeri meetodi järgi	Koolituspäev oli suunatud KOVide tervise meeskondadele.	Vähene	Jah
5	Pärnu	Tervisekonverents "Tervis algab täna - üheskoos ja rõõmuga"	Väga erinevad ettekanded - alkoholist, "Laulge kaasa" saate fenomenist, pere ja sõpruskonna tähtsusest jne. Kuulutati välja ka Pärnu linna aasta tervisedendaja.	Pärnumaa haridusametustele personal so tööealine elanikkond	Vähene	Ei
6	Pärnu	Pärnu linna lasteaednike suvelaager	Viis töötuba, sh "Kuidas oma hinge eest hoolit kanda", "Naeruga pingetest vabaks", "Väärtustades ennast", "Auratransformatsioon" ja "Alusharidus Leedus ja sõpruslinnas Siuliais"	Suvekool oli suunatud Pärnu linna lasteaedade personalile so tööealisele elanikkonnale.	Vähene	Ei
7	Põlva	Põlvamaa tervisekonverents "Tervisedendus - milleks, kellele, kuidas"	Terviseprofiil, KOVide koostöö võimalused, töötuse mõju emotsionaalsele seisundile, ettekanne "Tervendav side loodusega, veeteraapia", teematoad: esmaabi, kaela- ja õlavöötme valu ja töövõime, muuseumi võimalused tervisedenduseks, tasakaalu loomine välise ja sisemise keskkonna vahel	Koolitus oli suunatud väga laiale spetsialistide grupile Põlvamaal so tööealisele elanikkonnale.	Hea	Ei
8	Põlva	Koolitus "Psühholoogiline abi lasteaiaõpetajatele" Põlva MV saalis	Eneseabi meetodid, depressioon, positiivne psühholoogia, enesehinnangu psühholoogiline olulisus	Koolitus oli suunatud Põlva maakonna lasteaedade personalile so tööealisele elanikkonnale.	Vähene	Ei
9	Põlva	Koolitus Valgjärve-Pikajärve mõisas "Tervis läbi teadmiste ja teadlikkuse"	Kajastamist leidnud teemad: hea enesetunde ja tasakaal, muutuste neuroloogilised ahelad, inimene kui energeetiline ja informatiivne olend, energeetilise psühholoogia võtet abistamiseks stressiga toimetulekul ja hea enesetunde loomisel, aju gümnaстика.	Haridusametustele personal so tööealine elanikkond	Vähene	Ei
10	Tartu	Tartumaa KOV sotsiaalvaldkonna esindajate Tervise seminar Pühajärve konverentsikeskuses	Ettekanne "Kuidas suhelda keerulise kliendiga. Toimetulek stressiga, eneseregulatsiooni võimalused", sotsiaaldraama "Halb ema?", KOV terviseprofiilid ja tervise mõjurite kaardistamine	Sotsiaaltöötajad kuuluvad KOV tervise komisjonidesse, mis tegelevad kohalikul tasandil tervise teemadega	Vähene	Jah
11	Tartu	Tartumaa Terviseaktiivi Energiaa laager Elva spordikeskuses	Ettekanded: tervise- ja vigastuste profiili tutvustus, avatud taotlusvooru tutvustus, inimeseõpetuse ainekava tutvustus (töötubades toimusid erinevate meeskondade töökoosolekud), ümberpööratud toidupüramiid, TN sisehindamise seminar, koostööpartnerite, uuringuvajaduste ja koolitusvajaduste kaardistus	Tartumaa terviseaktiivi kuuluvad maakonna tervise nõukogu, KOVide ja lasteaedade-koolide tervise nõukogude liikmed	Vähene	Jah
12	Tartu	Tartumaa tervist edendavate haridusametustele tervise meeskondade suvekool Kambjas	Ettekanded: hariduslik kinesioloogia - kogu kehaga õppimine, sotsiaalteater vigastuste ennetamise teemadel, endasse vaatamine, virgutus kehale - meie rüht, meie tervis sõltub meist enestest	Suvekool oli suunatud Tartumaa tervist edendavate haridusametustele tervise meeskondade liikmetele.	Vähene	Jah
13	Valga	Valgamaa tervisedenduse seminar "Märka ja aita iseennast"	Eesmärgiks integreerida akadeemilisi, teaduslik, neurolingvistiline programmeerimise, kinesioloogia ja energeetilise psühholoogia tehnikaid; säilitada koostöö ja tähelepanuvõime isikliku läbipõlemise ennetamiseks.	Seminar oli suunatud põhikoolide õpetajatele ja lapsevanematele so tööealisele elanikkonnale.	Vähene	Ei
14	Valga	Valgamaa koolieelsete lasteasutuste töötajate arenduskoolitus Uhtjärve Nõia riigis	Ettekanne "21. sajand - suhtlemise sajand"	Lasteaedade personal so tööealine elanikkond.	Vähene	Ei
15	Võru	Suvekool Uhtjärve Nõia riigis	Loengud "Tasakaal ja elurõõm iseendas", "Terviklik tervis - keha ja teadvuse koostöö" ning tervistav matk koos nõidadega	Võru maakonna tervist edendavate koolide ja lasteaedade võrgustiku tervise nõukogude ja tervise meeskondade liikmed	Vähene	Jah